

ההסברה על ההסברה הערבית

סא"ל מ. נ.

על רקע התהפוכות והמאורעות הדרמטיים שהתרחשו בתקופה האחרונה בעולם הערבי, ובמיוחד בלבנון, בולטת פעילותם של אמצעי ההסברה של כל הצדדים היריבים. אלה פועלים במלוא העוצמה, תוך ניצול כל האמצעים העומדים לרשותם. את תרומתם של אמצעי ההסברה במסגרת המאמץ הכולל של הצדדים, השפעתם ומשקלם, נכיר ונדע ביתר פירוט רק בעתיד. כדי לעמוד על האווירה והלך הרוחות השוררים בקרב שכנינו ובאיזה אופן מעוצבות דרכי מחשבתם והלך רוחם על-ידי הכלים והממסד האמוניים על מלאכה זו, יש לנסות ולבדוק את הנושא תוך התייחסות פרספקטיבית ולא באמצעות ניתוח אמצעים ושיטות של ההסברה הערבית כלפי אירועים שוטפים.

ניתן לומר, כי בתחום ה"פרסומת" קשה "למצוא את הידיים והרגליים", עקב המורכבות הסבוכה שבה. על אחת כמה וכמה הדבר אמור לגבי ה"הסברה הפוליטית", אליה מתלוות זוויות ראייה נוספות המקנות לה גוון תעמולתי, גם כאשר היא מתיימרת להיות אובייקטיבית (האם יש בכלל הסברה אובייקטיבית?). בגלל מורכבות הנושא ויריעתו הרחבה, וכדי לא לחרוג מהמסגרת הכללית שתחמנו לעצמנו, נסקור ברשימה זו שלוש נקודות עיקריות בלבד בתחום ההסברה הערבית, דרכן ניתן להכירה במידה מסוימת: נושאי ההסברה הערבית; "הלוחמה הפסיכולוגית"; וההסברה הערבית בעיני עצמה.

נושאי ההסברה ומהימנותה

לקורא הישראלי חסרים פרטים על התמונה המוצגת בפני הציבור הערבי על הסכסוך הערבי-ישראלי, ומכאן עלולה להיווצר אצלו תמונה הלוקה בחסר. לידיעת הציבור הערבי מובא כל אותו מגוון נושאים שאנו בישראל רגילים להיתקל בהם, אולם יש לציין, מלכתחילה, שמדובר בהכללה, מכיוון שבארצות ערב מאות עיתונים, כתבי-עת, רשתות טלביזיה ורדיו, המכסים קשת רחבה ביותר של נושאי הסכסוך, וכל זאת בראיה מקומית.

בבדיקה מדגמית של הנושאים בהם עסקה ההסברה המצרית בתקופת מלחמת ההתשה, ניתן להצביע על מכלול ראינות עם צלפים בקו התעלה, תותחנים וטייסים המעורבים בלחימה, לוחמים שנטלו חלק בפעולות פשיטה, אנשי ההגנה העממית (מיליציה), אזרחים בקו האש (שנותרו בערי התעלה הנטו-נות), פלחים בקו ההגנה השני ("השומעים ורואים את המל-המה") ואזרחי העורף בערים הגדולות, הנדרשים אף הם ליטול חלק במאמץ המלחמתי. לא נפקד, כמובן, מקומם של מאמרי פרשנות מדינית, פרסום הודעות, נאומים, הודעות דוברים רשמיים וכד', בצד כתבות על הנעשה בישראל, תוך ציטוט סלקטיבי של מקורות. כאשר היתה כוונה ללבות אוירה מילי-טנטית, הובא סיקור לתרגילים ראוותניים בנושאי צליחת מכשולי מים, פריצת מערכי אויב, הסברים להדיוטות על תורות לחימה, היסטוריה צבאית ואסטרטגיה, כאשר מידת הדיוק וההיצמדות לעובדות אינה "מעלתם" העיקרית.

באשר למידת האמת בדיווח, ניתן להצביע על שקרים גסים או הודעות מסולפות מעיקרן, במיוחד כאשר הדבר נוגע לאבי-דות ונזקים, תוך הדגשת כוונות הזדון הישראליות לפגוע באובייקטים אזרחיים — "חסרי הגנה", כמובן. בחלק מן המקרים מופקת ה"תוצרת ההסברתית" על-פי הזמנה, תוך שיפוז העובדות, ובחלק אחר יש לזקוף את העיוותים בהסברה לדיווחים, "עקומים" מהשטח, המהווים "משאלת לב" של הדרגים הנמוכים והגבוהים כאחד. אלה אינם נבדקים, בדרך כלל, כראוי.

במגוון של גורמי ההסברה הערבית ניתן לייחד את הדיבור על גורמי ההסברה הפלסטיניים. אצלם, כמו במדינות ערב, ניתן להצביע על מערכת מאורגנת של תחנות שידור, כתבי עת, הוצאות ספרים, מכוני מחקר, דוברים רשמיים, סוכנות ידיעות ואף מנגנון להפקת סרטים, הפועלים יחד באינטגרציה רבה במדינות ערב וגם בעולם הרחב. נמחיש זאת בשתי דוגמאות: השחקן המצרי רשדי אבאטיה עסק בתסריט של סרט בו עתיד היה לגלם את דמותו של קאפוצ'י, הכומר הכלוא בישראל. "מוסד הקולנוע הפלסטיני" (סרטי פלסטין), השייך להסברה המאוחדת, הפיק סרט על כפר שובא — החלק היחיד הלוחם במולדת הערבית. סוכנות הידיעות הפלסטינית מסרה כי הסרט עוסק ברוח הלחימה שהדגימו הלוחמים הפלסטינים בקרבות כפר שובא בנובמבר 1974, וכמו-כן בלחימתם של תושבי הכפרים שבגבול דרום לבנון². עדות ל"פעילות קולנועית" מורחבת, היתה ההחלטה לערוך את הפסטיבל הבינלאומי השני לסרטים ולתכניות פלסטיניות בבגדאד. "הפסטיבל יתקיים תחת הסיסמא, פלסטין — משען השלום העולמי", ומפקחות עליו

1. "אחרי סאעה", מצרים, 21.5.75.

2. "אל-אנואר", לבנון, 7.5.75.

התאחדות רשויות השידור הערביות, הליגה הערבית, אש"פ והמוסד הכללי העיראקי לרדיו ולטלביזיה. מנהלת הפסטיבל תעניק עיטורי מדליות זהב וכסף לזוכים. בפסטיבל יוצגו סרטים, תכניות טלביזיוניות, שירים, הצגות וכד' 3.

אין תימה כי ההסברה הפלסטינית עניפה כל-כך. היא נועדה להגביר את הדי הפעילות החבלנית הפלסטינית בשטח. יתירה מזאת, ניתן אף לקבוע כי התחום ההסברתי מהווה ציר מרכזי במאבק הפלסטיני, כאשר במקרים רבים מטרתם של פיגועי המחבלים לצקת שמן על גלגלי ההסברה ולהעניק לה יתר תנופה. על רקע זה ניתן להבין את המאמצים הנרחבים בתחום ההסברתי הפלסטיני, מבחינת הארגון והמשאבים המוקצים לכך. אין להתעלם גם מכך שבמקרים רבים חוסר האוונות הצבאית מפוצה על-ידי הסברה, "מפוצצת" ורבת היקף. חולשוֹר־ תיה הבסיסיות של ההסברה הערבית כאילו מוקדו באופן קיצוני בהסברה הפלסטינית. בין אלה ניתן למנות שקרים גסים, הגזמות בומבסטיות וסתירות פנימיות, אשר יחדיו יוצרים חוסר אמינות כללי. למרות זאת, עלינו להיות מודעים להנחת יסוד פשוטה (אשר נוצלה, אגב, היטב על-ידי הנאצים), לפיה הפרחת שקרים, ולו גם דמיוניים, באופן עקבי, סופה להשאיר משקע ולהיקלט בצורה מסוימת, כאשר חוזק ההטמעה מתבטא בדרגות שונות לגבי כל ציבור או קבוצה, שהרי התכונה להאמין במה ששואפים לו היא אנושית מאוד. משמעותה העיקרית של הנחה זו היא, שתמציתה של ההסברה הערבית נופלת על אוניסם כרויות, ולמרות מגרעותיה וחוסר מהימנותה הנראים בולטים לעינינו, סביר שתהיה לה השפעה, שאת תוצאותיה נדע רק בעתיד.

הלוחמה הפסיכולוגית

כאמור, ההסברה מהווה אמצעי שנועד לשרת מטרה בסיסית, וכאשר קיים צורך להסביר התפתחויות ומאורעות שוטפים, חייבת ההסברה להיות מעוגנת במציאות. ידועה האמרה: "אפשר לרמות את כל האנשים חלק מהזמן, חלק מהאנשים כל הזמן, אך לא ניתן לרמות את כל האנשים כל הזמן". מכיוון שלא ניתן להסתיר עובדות בסיסיות, וקשה להסוות ולהתעלם לגמרי מאזלת יד ומחדלים המתגלים לעיתים קבל עם ועולם, גאלצת ההסברה הערבית, בין היתר, לרתום לשירותה מושג קסמים: "לוחמה פסיכולוגית ישראלית". סביר להניח, כי בעיני הערבים נראה השימוש התכופ במושג זה כתורם רבות למאמצי ההסברה שלהם בתחומים רבים, בעיקר במישור הסברת הפנים, בהיותו הסבר/תירוץ לאירועים אשר בלשון המעטה ניתן לכנותם, "בלתי נעימים".

אם נבחן, לדוגמא, את פעילות צה"ל במצרים בתקופת מלחמת ההתשה, הרי היתה זו קשת רחבה של מבצעי הרתעה, אשר חשפו לעין כל, ובצורה אכזרית, את חולשות המערך הצבאי המצרי. די אם תצוין סדרת הפשיטות לעומק מצרים במרחב עמק הנילוס, הפשיטה על המבצר באי גרין, הכיבוש הזמני של האי שדואן, הפשיטה המשוריינת בחלקו המצרי של מפרץ סואץ, לקיחת מכ"מ אוירי שלם על צידו — כדי להבין עד כמה היו יכולים המצרים לראות בכך, "אימות" לגרסתם על "לוחמה פסיכולוגית" אינטנסיבית המתנהלת נגדם. ואכן,

3. "אלגמוריה", מצרים, 28.2.76.

**הדיפתו של כל תוקפן
הונחה היסודית
אין מנוס ממנה ..**

קרא ואמר לחברך

תזכור

חיל ישראל... תזכור שנאבלין בונאבאות הקים אמפרה צרפתית עצומה... אבל: איפיו היא עכשיו?!! היא הלכה עם הרוח... נאבלין מת בגולה ולא העריכו אף אחד בעולם... עוד סנה אותו העולם... כתוצאה למה שגרמה "המלחמה שלו בחלק ניכר בארצות שונות בעולם ובגלל שאיפתו העצמאית" מלחמות... זהו גורלו של כל תוקפן ..

תזכור

שהאמפיאליס הצרפתי... שלט את צפון אפריקה... משך תקופה של 13 שנה שלטה... אבל: איפיו הוא עכשיו?!! הוא נעלם מצפונה ונדרח אאוכלב ממנה... אחר שליטה של תקופה ארוכה בה... ובעת שאריותו הנמצאת ברחב תבל מנקשות את הידידות עם ארצות צפון אפריקה... אשר שלטו אותן פעם... זהו גורלו של כל תוקפן:

תזכור

שהאמפרה הצרפתית העצומה אשר תארו אותה באין גבול לשקעת השמש עליה... איפיו היא עכשיו?!! היא הונסה ונדפה אחורה ואחר שהיתה אמפריה... נהיתה למדינה עצומה... ואחר כך הונסה ונהתה למדינה ממדרגה ואשונה... ונכשן היא המבצעת למדינותיה של אמריקה ולה "לברטורה" אין לה את חופש הדעת במדינות החץ שלה... זהו רק משל המזאה על מצב כל מדינה אשר סומכת על ארצות אחרות... שהדיפת איזה מדינה כל שהיא... תשאדנה להדיפת הסטורית... לעצמה.

תזכור

שכילתה... לבצע תוקפנות על אדמת הערבים... קבלתה נצחון מרד... גע. תזכור שהנאצים הגרמנים... ביצעו תוקפנות בעולם על צמח אדומה צמח אפריקה... ודסה הם שלטו בארצות עצומות... עכשיו!!! מה הוא מצבם שלהגדומים?!! הם נח... לארץ כבושה... מעצמות שולטות את ארצם של הגרמנים... והן אמריקה ודסה צויטנה לצרפת... זהו הגורל הנצחני לכל ארץ תוקפנית ..

הפזמון שחזר ונשנה אז בהסברה המצרית היה: "...הניסיון הישראלי לנהל לוחמה פסיכולוגית חשוף לעיני כל, ומטרתו לזרוע ספקות בקרב כוחותינו ביכולתם לשלוט במצב ולבלום את התוקפנים". יש אמנם מן האמת בטיעון המצרי, כי למבצעי צה"ל במצרים נועדה להיות גם השפעה פסיכולוגית, אך מכאן ועד לטענה כי כל פעולות צה"ל קשורות ב"לוחמה פסיכולוגית", מרחק רב. בהקשר זה מעניינת התייחסותו של סאדאת ל"מבצע יהונתן", כאשר הגדיר כ"פעולה תיאטרלית". קיים ניסיון לתפוס את חבל ה"לוחמה הפסיכולוגית" בשני קצותיו, כלומר ליחס מושג זה גם לבעיות פנים מובהקות שאינן קשורות ישירות לסכסוך הישראלי-ערבי, כגון משברים כלכליים, אבטלה, בעיות בתחום החינוך הגבוה באוניברסיטאות וכו'. אלה מוסברות בכך, שהאויב, על-ידי לוחמה פסיכולוגית מבפנים, חותר לערער את אמון העם בכושרו בכלל, ובמנהיגיו בפרט. השימוש ב"לוחמה הפסיכולוגית" בא לא רק לצורך התגוננות עצמית, אלא כמכשיר בידי הערבים עצמם לתקוף את ישראל. דוגמא ללוחמה פסיכולוגית ערבית גלויה היא השימוש בעובדה כי בישראל ישנם פחות משלושה מליון יהודים, לעומת 100 מליון ערבים במרחב. מאז מלחמת ששת הימים חוזר ועולה נתון עובדתי זה, ואילו מתלווה הסבר, כי האומה הערבית יכולה להרשות לעצמה הפסד במספר מלחמות, דבר שאינו אפשרי לגבי ישראל. דוגמאות אחרות: הפעלת מקולמים בתעלה ושימוש בכרוזים המכוונים להשפיע

4. סוכנות הידיעות המורת תיכונית, מצרים, 11.7.69.

בעיקר על הלוחמים בחזית (אמצעי זה נפוץ אצל גורמי פח"ע וחיילים מצרים בניסיונות פשיטה בסיני). כרוזים אלה היו דווקא מקור לא אכזב להעלאת המוראל. יצוין כי הערבים מייחסים חשיבות רבה לאפשרויות הלוחמה הפסיכולוגית באמצעות כרוזים. דבר זה נובע מרגישותם להלוחמה הפסיכולוגית, הבולטת במיוחד במשטרים טוטליטריים הערים לכל תנועה בציבור, מחשש להיותה מוקד לפעילות אופוזיציונית.

מטרתה העיקרית של הלוחמה הפסיכולוגית הערבית לערער את המוראל בקרב חיילי צה"ל, מחד גיסא ולהעלותו אצל חייליהם, מאידך גיסא. בבטאון הצבא הסורי, "אל-מג'לה אל-עסכריה" מאוקטובר 1969, נכתבו דברים הממחישים היטב את החשיבות שמייחסים הערבים ללוחמה הפסיכולוגית: "...הלוחמה הפסיכולוגית לוגית הערבית צריכה להיות חלק מהפעילות הצבאית, משום שהיא הפכה להיות מכשיר יסודי שאין לוותר עליו במאבק. פעולתה צריכה להיות מתואמת ומשולבת עם הכוחות המזוינים, כדי שתהיה לה ההשפעה הדרושה, אך אין היא יכולה להיות תחליף לכוחות המזוינים ואין היא מסוגלת לזכות בניצחון לבדה".

מוטיב זה עובר כחוט השני בשטף נהרות המילים על ההסברה, וכדוגמא מאלפת ניתן לראות את הקטע הבא, הלקוח מעיתון מצרי: "אחת ההנחיות החדשות החשובות שאימצה לה ההסברה המצרית היא התוויית תכנית למתקפת לוחמה פסיכולוגית נגד גל השמצות שעליו רכבה הסברה האויב בעקבות מלחמת 1967. תכנית זאת מתבססת על העובדות דלהלן: בעקבות מלחמת 1967 חזרה ההסברה המצרית לקו הגנה; הכוח הצבאי מנצל את הכלל הידוע שההגנה הטובה ביותר היא ההתקפה, וההסברה תפיק תועלת מכלל זה, כפי שמוכיח נסיון המדינות בעולם; הובהר, כי לוחמה פסיכולוגית היא עניין הכרחי לשם בלימת האויב ויצירת האווירה לקראת פעולה צבאית ומדינית". התכנית מציגה בהקשר זה את המטרות הבאות: "להחליש את המוראל של האויב ותומכיו ולזרוע ספקות בדבר התועלת שהפיקה ישראל מתוצאות מלחמת 1967; לתקוף את שליטי ישראל ומדינותם בעזרת תכנית מקיפה של הסברה חוץ כפתיחה לזיעזוע ישראל מבפנים". תכנית ההסברה ממשיכה ובוחנת את רעיונות ישראל, ומגיעה למסקנה כי ממשלת ישראל מנסה לממש את מטרות ההתפשטות שלה בנוקטה בשיטות דומות לאלה שהציונות נקטה לצורך הקמת מדינת ישראל ב-1948.

חובותיה האלמנטריות של ההסברה הערבית הן, אם כן, סיכול מטרות אלה, הטלת ספקות סביבן וסביב האפשרות לביצוען והחדרת יאוש בלב הישראלים. ההסברה הערבית חייבת להדגיש בראש וראשונה את העובדה שישאל מוסיפה להיתקל בסירוב מצד שכניה ושהיא נתונה במצור מבחינה מדינית וכלכלית, ולא תוכל להישען לנצח על סיוע מבחוץ. זאת, לגבי חזית העימות מול ישראל; באשר לחזית הערבית הפנימית נכתב בהמשך: "אף כי המאמצים מופנים בראש וראשונה להלום בהסברת האויב ולהציגו בזירה הבינלאומית כשופך דם, כך שיאבד כל שטח אדמה שכבש בעורמתו, אין להזניח את החזית הפנימית ואת הצורך בעמידתה שכם אחד מאחורי הכוחות המזוינים ותחת דגל המפקדה הלאומית. זהו עניין הכרחי לשם השגת הניצחון, ולפיכך כוללת תכנית (ההסברה המצרית), הקמת צוותי מומחים להסברה וללוחמה

פסיכולוגית בכל יחידה, בין יחידה מיניסטריאלית ובין יחידה במוסד (אחר) או יחידה צבאית".⁵

לסיכום ניתן לקבוע, כי אחת מאבני היסוד של ההסברה הערבית היא הלוחמה הפסיכולוגית, אם על-ידי שימוש אקטיבי בה ואם על-ידי הצגתה במראות, כמושג לתרח' בו כשלוונות ומתדללים בחזית העימות מול ישראל וקשיים פנימיים הנקשרים בצורה ישירה או עקיפה בסכסוך הישראלי-ערבי. מהחשיבות הרבה שמייחסים הערבים ללוחמה הפסיכולוגית, ניתן לאמוד גם את שיעור השפעתה האפשרי עליהם.

ההסברה הערבית בעיני עצמה

קיימת ביקורת עצמית מגוונת ושוטפת על תחומיה השונים של ההסברה הערבית. רבות אבני הנגף במישור ההסברתי ורבות נקודות התורפה שאותרו על-ידי הערבים עצמם. בביקורת העניינית יש הכרה בחולשות האופייניות והמובהקות שבהסברה הערבית: הגזמה, עיוות האמת, חוסר אחדות בין מנגנוני ההסברה הערבית וקיצוניות בהתבטאויות, הגורמת ליצירת דימוי שלילי של הערבים. בנושא ההגזמה נכתבו בבטאון הצבא הסורי, בין היתר, דברי הביקורת הבאים: "...לאחר פיצוץ צינור הנפט בחיפה נכתב מאמר שכותרתו, חיפה עולה באש עם שחר'. כל ערבי יודע כי חיפה היא העיר השנייה בגודלה בפלסטין הכבושה וכי הצתת העיר בשלמותה, אפילו בשעת שחר, מצריכה נפט של חברת, טפליין' כולה. לשם מה הניפוץ וההגזמה? מדוע הרעש הזה? האם פיצוץ צינור נפט אחד למרות אמצעי ההגנה והזהירות בהן נוקט האויב, אינו מעשה גבורה מספיק גדול? כלום אין מספקים בכך לאויב הזדמנויות למעט בחשיבות פעולות הפדאיון?"⁶ בתגובה לכותרת בעיתון ערבי, "הארטילריה הערבית (המצרית) הפילה מטוס ציוני", שתפסה את כל רוחב העמוד הראשון, כותב אותו ביטאון: "...הקורא מייחל לנפילתם של מטוסי האויב, אך כאשר תיפול תל-אביב — כיצד יפרסם אותו עיתון ידיעה זו? האם לא יפרסם אותה בעמוד הראשון באותיות של קידוש לבנה? האם דומה בחשיבותה נפילת תל-אביב לנפילת מטוס אויב בקרב? ... או שמא ההגזמה דרושה בכל מקרה?"⁷ מעניין לציין, כי בעל המאמר לא העז לחתום בשמו.

תכונה אחרת — עיוות האמת — שהפכה לשם נרדף לבן המזרח, זוכה גם היא לביקורת רבות. נביא דווקא דוגמא יוצאת דופן של ביקורת, על-ידי מי שהיה שופר שלטונות מצרים, מוחמד חסניין הייכל, עורך עתון, "אל-אהרם" לשעבר. בעקבות לקיחת המכ"מ המצרי מראס-ע'ארב, בסוף דצמבר 1969, והניסיון למנוע את פרסום האמת לציבור, נפוצו במצרים שמועות, כנראה חסרות תקדים בהיקפן. כדי להקהות את עוקצן, כתב חסניין הייכל, בנסיון לזכות מחדש באמון הציבור, מאמר שעיקרו במשפט: "במטרה להצליח במערכה וכדי שהעם יהיה שותף מלא במשימות, יש לפרסם את האמת גם כאשר אינה נוחה". באשר לחוסר האחדות בין מנגנוני ההסברה הערבית, יש לזכור כי הדבר נובע בראש וראשונה מקרם היחסים הבינעבריים, כאשר נסיון העבר מלמד כי בנושא זה צפויות עליות וירידות גם בעתיד. עם זאת, יודגש כי נעשים צעדים ומאמצים קונסטרוקטיביים במטרה לשפר ולייעל את שיתוף

5. "אל-מצור", מצרים, 24.10.75.
6. "ג'יש אל-שעב", 2.11.69.

הפעולה. ביטוי לכך ניתן למצוא בעריכת מפגשי-תאום והסכ-
מים רשמיים ובלתי רשמיים בנדון, כאשר כל מדינה מונחית,
כמובן, על-ידי האינטרסים שלה.

באותו עניין ניתן להצביע על ועידת מומחי הסברה של הליגה
הערבית שנערכה השנה במרכז הליגה הערבית, כאשר עיקרה
קביעת תכנית פעולה עד שנת 1980. תכנית זו כוללת שלושה
יעדים: „הפעלת הפוטנציאל ההסברתי הערבי להבלטת המורשת
התרבותית הערבית; קביעת תכנית הסברה מודרנית והתאמתה
לתמורות בעולם; כיסוי כל האזורים בעולם מבחינה הסברתית
על-ידי הפקת סרטים, הפצת ספרים, עריכת סימפוזיונים ושיגור
שליחים ערבים להסברת הבעיות הערביות, ובראשן בעיית
פלסטין“. להלן דבריו של אחד ממשתתפי הוועידה: „כיצד ניתן
להתמודד עם ההסברה הציונית? ננסה לנתח בעיה זו ניתוח
ענייני מבלי להיתפס לנוסחאות כוללניות. אפשר לראות בהס-
ברה של הליגה הערבית בבואה המשקפת למעשה את ההסברה
הכלל-ערבית. באחת מהחלטותיה קיבלה ועדת ההסברה הער-
בית במושב משנת 1974, החלטה בדבר ארגון מסע הסברתי
נרחב שמגמתו לחשוף את התכנית הציונית הזוממת להכחיד
את העם הפלסטיני וכן לחשוף את שאיפות הציונות כדרום
לבנון, והנה חלפה שנת 1974 והחלה שנת 1975 מבלי שתהיה
שום פעילות הסברתית של הליגה הערבית בתחום זה, ומבלי
שייצא לאור שום ספר, ספרון או עלון על פשעי הציונות...
ההסברה הערבית חייבת היתה לפעול במרץ רב כדי להסביר
לדעת-הקהל העולמית את המצב בשטחים הכבושים. היא היתה
צריכה ליטול את היוזמה מידי ההסברה הציונית ולהסביר את
הבעיות הערביות, וביחוד את בעיות פלסטין, שכן רוב עמי
אמריקה, קנדה ואירופה, רואים בנו, הערבים — תוקפנים“.

לתכנית ההסברה המצרית מספר עקרונות יסוד, כדלהלן:
„יש צורך להכיר את מגמות האויב ויסודות ההתקפה שלו, כדי
שנוכל לכווד את רעיונותיו ולהפריכם אחד אחד; יש לתקוף
את הנקודות החלשות בתעמולת האויב, על-ידי איסוף המתמיד
עד שיתערער האמון בהסברה שלו ובשידוריו; יש לעקוב אחר
ההצהרות וההתנהגות של מנהיגי האויב, כדי לנצלם להתקפה
עליו ללא הידרדרות לרמה שפלה, אך בהסתמך על העובדות.
זאת, משום שלראיה ולהיגיון האנושי יש לעיתים השפעה
פסיכולוגית רבה; היוזמה מעניקה השפעה רבה מבחינה
נפשית ותומרית. יש לנקוט, אפוא, עמדת התקפה מתמדת ולא
עמדת הגנה. התכנית מתמקדת במטרה אחת להסברה, שכן
מטרות רבות גורמות סיבוכים ומעכבות את ההגעה אל התכלית.
כמו-כן יש לכוון אל יריב אחד ולא לפעול באותו זמן בחזיתות
שונות. זאת, במיוחד מאחר שאויבנו — הציונות — מסתייע
בחוגים אימפריאליסטיים במדינות אחרות. ככל שנמעיט בערכו
של האויב, כן ייטב וכן תקצר דרכנו אל המטרה. לפיכך, יש
להניח הצידה את העניינים השוליים במערכת ההסברה של
החזית הערבית. זאת, על-ידי הקפאת חילוקי הדעות, כדי
לעמוד בכל כובד המשקל נגד האויב, בניסיונותיו להטותנו מן
התכלית העיקרית של ההסברה“.

מסתבר שעצות לחוד ומעשים לחוד, שכן התהפוכות בעולם
הערבי, ובמיוחד הקות הדם בלבנון, אילצו שנה מאוחר יותר
את שליטי מדינות ערב לחתום במסגרת ועידת הפסגה בקהיר

על התחייבות להפסיק את הלוחמה המדינית-תעמולתית ביניהן.
לא קשה לחזות כי הסכם הפסקת הלוחמה התעמולתית יתערער
במהרה. עם זאת, אפשר להצביע בבירור על הישגים מסוימים
בתחום ההסברה הערבית ה„מאוחדת“, כפי שניתן לראות,
לדוגמא, בוועדה המתמדת להסברה של הליגה הערבית בפברואר
השנה. ב-14 בפברואר, בתום ישיבותיה שנמשכו שמונה
ימים, פירסמה הוועדה המתמדת של ההסברה הערבית, המלצות
הקשורות לפעילות ההסברה הערבית לצרכי הפעולה בחו"ל
עד שנת 1980, כדי לעמוד בפני התנועה הציונית וועידותיה
הגזעניות. באחת ההמלצות קראה הוועדה לאש"פ לבצע את
הצעתה להקים ועד של יהודים ממדינות ערב ולערוך מסיבת
עיתונאים באחת ממדינות ערב ובבריסל, במהלכה של הוועידה
הציונית או אחריה. כן המליצה הוועדה לכנס בבריסל, בשבוע
הראשון של אפריל 1976, סימפוזיון ערבי-בלגי שנושאו
יהיו מצב הערבים באדמה הכבושה, הפלסטינים, זכות ההגדרה
העצמית וזכות השיבה“.

ואכן, אותו סימפוזיון התקיים בבריסל וזכה לכיסוי בעיתונות.
יחד עם זאת, ולמרות ההצלחה היחסית המודגמת לעיל, ניתן
לומר כי גם בתחום איחוד פעולת ההסברה הערבית בולטות
חולשות ההסברה, במיוחד במה שנוגע לטיפול בנושא הפלס-
טיני. לא אחת קרה כי חוסר תיאום בפרסום גרם לייחוס
פעולות חבלה לכמה ארגוני מחבלים, בו בזמן. כך, למשל,
במסגרת מאמר על הפעולה בכיכר-ציון גאמר, בין היתר:
„מסיבות בטחוניות, לא התכוונה החזית העממית המפקדה
הכללית (גיבריל) להודיע שהיא ביצעה את הפעולה בכיכר-
ציון. היא הגיעה להסכם עם הגורמים המוסמכים במפקדת
המהפכה, כי המפקדה הכללית של המהפכה הפלסטינית
(אש"פ) תודיע על הפעולה מבלי לציין את הקבוצה שביצעה
אותה. אולם, למרבה הצער, המפקדה פירסמה הודעה המציינת
כי קבוצה אחרת ביצעה את הפעולה... החברים בפלגים האחרים
מתבקשים שלא, להזדרז לאמץ לעצמם את הפעולות מייד
כשהם שומעים עליהן, כדי לשמור על שמה הטוב של ההתנג-
דות בקרב הציבור“.

תקלה זו בהסברה הפלסטינית אירעה למרות שנעשו מאמצים
אינטנסיביים למנוע תופעות של כפילות, כפי שניתן ללמוד
מהודעות דובר צבאי ב„מפקדת המהפכה הפלסטינית“ כחצי
שנה לפני כן: „מספר ארגונים פלסטיניים התרגלו בתקופה
האחרונה לפרסם הודעות בשמם ולייחס לעצמם פעולות
צבאיות שלוחמינו הפלסטינים מבצעים נגד הכיבוש הציוני,
כך שעל פעולה אחת מתפרסמת יותר מהודעה אחת מטעם
יותר מארגון אחד. מפקדת המהפכה הפלסטינית — שהוסמכה
לפרסם הודעות אלו באמצעות הדובר הצבאי הפלסטיני, על-
פי החלטות המועצה הלאומית הפלסטינית והועד הפועל של
אש"פ — רואה בהודעות המתפרסמות על-ידי מספר ארגונים
שהפרו את המשמעת והתעלמו מהחלטות המועצה הלאומית,
פגיעה ניכרת במהפכה הפלסטינית בקרב דעת הקהל הפלס-
טינית, הערבית והעולמית; ארגונים אלה נחשבים לספרסים
במאבק הלאומי ובמותם של החללים, בתקופה בה גובר הצורך
באחדות לאומית רבה בכדי לעמוד בפני הקנוניות האימ-

8. סוכנות הידיעות העיראקית, 11.2.76.

9. „אלא אל-אמאם“, לבנון, 11.7.75.

7. „אל-מצור“, מצרים, 24.10.75.

הנחלת ישראל - יאנואר 1977

„שלטון הממשלה והתנחלות“

(הנחלת ישראל, סדרה: 1.6.67)

פריאליסטיזם הגוברות והולכות. מפקדת המהפכה הפלסטינית קוראת לעיתונים ולסוכנויות הידיעות הערביות והעולמיות להצטמצם רק למה שמתפרסם מטעם הדובר הצבאי הפלסטיני ולמה שמעבירה סוכנות הידיעות הפלסטינית, ולהתרחק מאוירת הסנסציות שמספר ארגונים נפלו ברשתה¹⁰.

באשר לקיצוניות בהתבטאויות, הגורמת ליצירת דימוי שלילי של הערבים, יצוין כי הביקורת אינה מפותחת דיה בהשוואה לנקודות הקודמות שהועלו. עם זאת, מכירים הערבים בנזקים הנגרמים להם בנושא זה, ובעיקר במישור הדימוי כלפי העולם הרחב. ביטוי בולט לכך ניתן למצוא בעיתון המצרי „אל-גומהוריה“ במאמר תחת הכותרת „דרושה הבהרת המטרה והתבטאות נכונה ביחס לביטול הישות הישראלית“. להלן קטע אופייני:

„מאחר שמטרננו היא טיהור הארץ הערבית ושחרורה, פירוש הדבר שלא תהיה ישות ישראלית בפלסטין. האם נשתמש, בעקבות זאת, בביטוי „חיסול“ או בביטוי „ביטול“, והאם נאמר, מדינת ישראל או הישות הישראלית? ... כל עוד אין אנו מכירים בישראל, אין להשתמש בביטוי „מדינה“, אלא בביטוי „ישות“. לעומת זאת, במקום הביטוי „חיסול“ (אזאלה) נשתמש בביטוי „אלעא“, מכיוון שקיום ישראל מבחינה בינלאומית התאפשר כהחלטה מטעם האו"ם. ביטול הוא ביטוי שישקף את הפירוש החוקי ואינו צופן בחובו שום אפשרות להסקה בדבר כוונה להשמדת היהודים או הריגתם. כל זאת, כאשר מטרתנו ברורה: טיהור ושחרור ארצנו“.

בעניין זה כותב אותו עיתון: „יש להבהיר לעמים הערביים את האמת, תוך כדי איזון בין מה שחייב להישמר בסוד לבין מה שצריך להביא לידיעת הציבור... יש לדאוג לשינוי תדמיתם של הערבים ושל הפלסטינים... להבהיר לדעת הקהל העולמית את צדקתם של הערבים, תוך שימת דגש על הודעות הציונות וישראל עם האימפריאליזם מחד גיסא, והבחנה בין היהדות לציונות מאידך גיסא“¹¹.

אין ספק שגינוי הציונות במסגרת עצרת האו"ם, חמש שנים לאחר מכן, היה פועל יוצא של מאמץ ההסברה הערבי שהופעל בחזית רחבה בכל העולם ואשר זכה להצלחה משמעותית. כשש שנים לאחר שפורסם הקטע, אותו ציטטנו לעיל, בעניין ה„קיצוניות בהתבטאויות“, חוזרת העיתונות המצרית על הצורך ב„גמישות הסברית“:

„עלינו להיראות כמדינה שוחרת שלום, ולהבהיר שמוהיגי ישראל הם הפותחים בתוקפנות. אין לך דבר שהשפעתו על דעת הקהל בעולם או בישראל, היא כה מזיקת כמו אמירות מסוג, נזרוק את ישראל לים וכו'. לעומת זאת, אין טוב יותר מאשר להדגיש כי אנו שוחרים שלום. התכנית היא לטווח ארוך: שומה עלינו להתאזר בסבלנות רבה ולנקוט סגנון של אורך רוח (הקמת ישראל מעוגנת אף היא בתכנית בת מאה שנה המבוטסת על אמונה דתית וסיוע האימפריאליזם). העיקרון הוא: תנועה עם אורך רוח במקום קפיאה בחוסר שלום“¹².

באותו הקשר ליקטנו גם את הקטע הבא ששודר ב„פינת פלסטין“ ברדיו דמשק ב־29 דצמ' 1976, ערב הגשת רשימה זו — „אלון (שרי-החוף של ישראל) מייחס לפרשן „פינת פלסטין“ ברדיו דמשק את הדברים הבאים: השבת זכויות העם הפלסטיני ושחרור פלסטין פירושו — השמדת ישראל. האם אמרנו דברים אלה בנוסח זה? לא ולא. שכן, לא אמרנו, השמדת ישראל, כפי שמשקר השר הישראלי, אלא אמרנו, ביטול ישראל, שפירושו ביטול הישות המדינית והממסד הצבאי הציוני. השקפה זו מציגה העם הערבי בפני העולם באומץ במסגרת הסיסמה — מדינה פלסטינית-חילונית-דמוקרטית הכוללת ערבים ויהודים ללא אפליה — סיסמה אשר נקלטת בחלקים רבים של דעת הקהל העולמית ואפילו בקרב היהודים המשוחררים [אלמתחררין — במקור] עצמם“.

סיכום

ביטוי הביקורתיות שצוינו לעיל הופיעו בתנופה רבתי, בעיקר לאחר מלחמת ששת הימים, ומאז הם צצים מדי פעם מחדש. למרות כל זאת, אנו עדים לחוסר היעילות של רוב ה„עצות“ הללו וכנראה שגם בעתיד הנראה לעין לא יחול מפנה מהותי בעניין. נראה כי לא ניתן לתקן בתקופה קצרה מידות שהוקנו במשך שנים רבות. הדבר תלוי, בין השאר, בשינוי אופי המשטרים ובתהליך הדרגתי שיימשך לאורך מספר דורות. למרות הביקורת העצמית המושמעת בעולם הערבי, אין לזלזל ביעילותה של ההסברה הערבית ובפירות שהיא קוצרת ברחבי העולם על חשבונה של ישראל. אנו חייבים להיערך נוכח פעילותה והיקפה, כדי ללמוד את יעדיה ולסכל את השגתם, כפי שהדבר נעשה בתחום המאבק הצבאי.

12. „אל-גומהוריה“, מצרים, 5.2.70.

13. „אל-מצור“, מצרים, 24.10.75.

10. רדיו „צות פלסטין“, 7.2.75.

11. „אל-גומהוריה“, מצרים, 17.10.68.